Sampsa Nissinen, Riikka Astala
10.11.2023

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta

Työ- ja elinkeinojaosto

Yritysten kilpailukyvyn ja viennin edistäminen vuoden 2024 talousarvioehdotuksessa: merkittävät määrärahamuutokset ja uudet toimet sekä arvio näiden vaikutuksista; kipupisteet

Työ- ja elinkeinoministeriö hallinnonaloineen on keskeisessä asemassa kestävän talouskasvun luomisessa ja kilpailukyvyn vahvistumisessa. Talouskasvun perustana on menestyvä ja kansainvälinen yritystoiminta, joka innovoi, työllistää ja luo hyvinvointia Suomeen. Suomen viennin kasvu edellyttää yritysten kansainvälisen kilpailukyvyn ja kasvulle suotuisan toimintaympäristön kehitystä.

Haastava taloudellinen ja poliittinen tilanne globaalisti tekee vuoden 2024 elinkeinoelämän näkymistä erittäin epävarmat. Taantuma EU-alueella ja Suomen päävientimarkkinoilla on jo käsillä.

VM:n viimeisimmän ennusteen mukaan Suomen talous supistuu loppuvuonna 2023. Kokonaisuudessaan vuonna 2023 talous ei kasva viime vuoteen verrattuna. VM arvioi, että vuonna 2024 niin yksityinen kulutus, investoinnit kuin vienti kääntyvät kasvuun ja BKT kasvaa 1,2 prosenttia. Ennusteen mukaan viennin voimakkain kasvu ajoittuu loppuvuoteen, alkuvuoden kasvun ollessa edelleen hitaampaa.

TEM seuraa tarkasti yritysten ja toimialojen tilannetta sekä globaalin toimintaympäristön muutoksia ja auttaa yrityksiä käytettävissä olevalla hallinnonalan instrumenttitarjonnalla. Samalla Suomessa tulee kehittää teknologisia vahvuusalueita pitkäjänteisesti, määrätietoisesti ja laaja-alaisesti. Tulee varmistaa, että kasvun kannalta tärkeimmillä toimialoilla arvonmuodostuksesta merkittävä osa syntyy jatkossakin Suomessa.

Vuoden 2024 talousarvioehdotuksen sisällöstä:

Business Finlandin rahoitusvaltuudet

Business Finlandin myöntämän rahoituksen tavoitteena on nopeuttaa elinkeinoelämän uudistumista ja edistää uuden osaamisen kehittämistä, kannustaa riskipitoiseen TKI-toimintaan ja yhteistyöhön yritysten ja tutkimusorganisaatioiden kesken sekä vahvistaa yritysten kilpailukykyä kansainvälisillä markkinoilla.

Business Finland tarjoaa yrityksille rahoitusta avustuksina ja lainoina. Avustuksia myönnetään aloittavien, pk-yritysten ja suurten yritysten TKI-hankkeisiin. Yrityksille myönnettävästä rahoituksesta aloittaville ja pk-yrityksille kohdistuu arviolta reilut 60 prosenttia. Valtion TKI-rahoituksen tarkoitus on kannustaa yrityksiä lisäämään TKI-toimintaa jakamalla TKI-toiminnan tuotto-odotuksiin sisältyvää riskiä. Erityisesti pk-yritysten osalta Business Finlandin rahoitus korjaa myös riskipitoisten TKI-hankkeiden rahoituksen markkinapuutteita. Suurten yritysten TKI-hankkeiden rahoituksen kautta osaamista leviää myös muille toimijoille yhteiskunnassa. Suurten yritysten TKI-rahoituksesta suuri osa ohjautuu alihankintojen kautta edelleen pk-yrityksille ja tutkimuslaitoksille.

Noin kolmasosa avustusmuotoisesta TKI-rahoituksesta kohdennetaan julkiseen tutkimukseen eli julkisten tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen elinkeinoelämää hyödyttäviin ja uudistaviin yhteisiin tutkimushankkeisiin, joiden kautta uutta osaamista siirtyy tutkimuksesta yritysten hyödynnettäväksi.

Talousarvioesityksessä Business Finlandin avustusmuotoisen rahoituksen valtuus momentilla 32.20.40. on talousarvioesityksen mukaan vuodelle 2024 kaikkiaan 469 296 000 euroa. Rahoitus kohdentuu yrityksille ja soveltavaan julkiseen tutkimukseen. **Yritysten TKI-toimintaa ja sitä kautta kilpailukykyä tuetaan myös Business Finlandin myöntämille TKI-lainoille osoitettavalla valtuudella (momentti 32.20.83.), joka on ensi vuodelle 156 823 000 euroa.** T&K-hankkeiden lisäksi Business Finlandin rahoitusvaltuudesta osa kohdistuu innovaatiorahoitukseen esimerkiksi nuorille innovatiivisille yrityksille. Innovaatiorahoituksella tuetaan pk-yritysten liiketoiminta-osaamisen kehittymistä sekä T&K-toiminnan tulosten kaupallistamista. Business Finland myöntää avustuksia myös muun muassa yritysryhmien osallistumiseen kansainvälisille messuille ja markkinaselvitysten tekemiseen uusille markkinoille pääsemiseksi ja viennin edistämiseksi.

Business Finlandin avustusvaltuuksissa T&K-toimintaan kohdentuvaa rahoitusta on vuoden 2024 talousarvioesityksessä lisätty 92 miljoonaa euroa vuosien 2024-2027 tekniseen julkisen talouden suunnitelmaan (JTS) verrattuna. Lainavaltuuksissa T&K-rahoituksen lisäys on 10 miljoonaa euroa.

Ilman lisärahoitusta Business Finlandin avustusvaltuudet laskisivat vuoden 2023 tasosta 95 miljoonaa euroa. T&k-rahoitus laskisi vuoden 2023 tasosta (535 milj. €) noin 80 miljoonaa euroa (455 milj. €) määräaikaisten lisäysten päättyessä (RRF 20 milj. € ja 2022 kehysriihen määräaikainen lisäys 63 milj. €).

Lisärahoituksella tuetaan tavoitetta, että yritysten T&K-menot kasvavat 2,7 prosenttiin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä (yritysten osuus 4 % T&K/BKT-tavoitteesta on 2/3). Business Finlandin vuoden 2024 avustusvaltuuksista T&K-toimintaan kohdistuu arviolta noin 395 milj. euroa ja lainavaltuuksista noin 149 milj. euroa. Talousarvioesityksen mukaan

Business Finlandin T&K-rahoitus kasvaa noin 23 milj. euroa vuoden 2023 arvioituun tasoon nähden.

Business Finlandin toimintamenomäärärahat

Business Finlandin toimintamenoihin talousarvioesityksen momentilla 32.01.05 esitetään vuodelle 2024 nettomäärärahaa yhteensä 99 326 000 euroa. Määräraha kohdistuu viennin ja kansainvälistymisen edistämiseen, ohjelmatoimintaan, ulkomaisten erityisosaajien houkutteluun, ulkomaisten investointien edistämiseen, Suomeen suuntautuvan matkailun edistämiseen, Business Finlandin rahoitustoiminnan hallinto- ja aktivointikuluihin sekä muihin hallintokuluihin. Määrärahasta 1 135 000 euroa on EU:n elpymisvälineen toimeenpanon rahoitusta (RRF).

Business Finlandin vienninedistämis- ja kansainvälistymispalveluita suunnataan erityisesti pk-yritysten kansainvälistymisvalmiuksien vahvistamiseen. Kansainvälistymispalveluita tuotetaan yksittäisille yrityksille ja yritysryhmille. Business Finlandin kansainvälinen verkosto tunnistaa lupaavia liiketoimintamahdollisuuksia suomalaisille yrityksille ja auttaa yrityksiä löytämään sopivia kumppaneita globaaleilta markkinoilta. Vienninedistämistä tehdään tiiviissä yhteistyössä muun Team Finland -verkoston kanssa, ulkomaanverkostossa ulkoministeriön edustustoverkoston kanssa.

Merkittävä osa Business Finlandin toiminnasta toteutetaan ohjelmatoimintana yritysten kasvu- ja vientipotentiaalin kannalta keskeisissä teemoissa. Ohjelmatoiminta kattaa yritysten neuvonta- ja sparrauspalvelut, verkottamisen sekä rahoituspalvelut. Ohjelmatoimintaa kohdennetaan erityisesti viiteen teemaan: Tuottavuutta digitalisaatiosta, Kokonaisvaltainen terveys ja hyvinvointi, Hiilineutraali ja kriisinkestävä energiajärjestelmä, Kiertotalous ja nollahukka sekä Virtuaalirajapintojen osallistavat ja immersiiviset kokemukset. Vuonna 2023 Business Finland on käynnistänyt uusia ohjelmia liittyen muuan muassa datatalouteen, 6G-kokonaisuuksiin, vetytalouteen ja hiilineutraaleihin kaupunkeihin. Myös terveysalalle valmistellaan ohjelma.

Business Finlandin eri toiminnot niin kotimaassa kuin ulkomaantoiminnoissa (TKI-rahoitus, viennin ja kansainvälistymisen edistäminen, ulkomaisten investointien ja matkailun edistäminen sekä ulkomaisten osaajien houkuttelu) tukevat vahvasti tosiaan. Näiden synergiaetujen ansiosta Business Finlandin palvelut auttavat merkittävästi nostamaan suomalaisten yritysten kansainvälistä kilpailukykyä.

EU:n elpymis- ja palautumistukiväline

Uutta kasvua pyritään vauhdittamaan EU:n elpymis- ja palautumistukivälineellä (RRF). Suomen laskennallinen saanto 2021–2026 on kaikkiaan noin 1,8 mrd. euroa. Suomen kestävän kasvun ohjelma vauhdittaa kilpailukykyä, investointeja, osaamistason nostoa sekä tutkimusta, kehitystä ja innovaatioita. Elpymisrahoituksella edistetään elinkeinora-

kenteen uudistumista ja suomalaisten yritysten kestäviin ratkaisuihin perustuvaa kilpailuetua. Noin puolet Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoituksesta kohdistuu työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan toimenpiteisiin. Suuri osa rahoituksesta on kohdistunut vuosille 2022–2023. Business Finland on merkittävä EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoituksen (RRF) välittäjä vihreää ulottuvuutta ja digitaalista siirtymää tukeviin hankkeisiin. Talousarvioesityksen mukainen vuoden 2024 määräraha on yhteensä noin 116 milj. euroa aiempina vuosina myönnettyjen avustusten maksatuksiin. RRF-rahoitusta on kohdentunut myös Business Finlandin toimintamenoihin avustusten hallinnointikuluihin ja ns. ohjelmalliseen toimintaan (v. 2024 TAE noin 1,1 milj. euroa).

Finnveran rahoitus

Finnveran tehtävä on täydentää rahoitusmarkkinoita sekä vauhdittaa kasvua ja vientiä. Finnvera keskittyy aloittavan yritystoiminnan, kasvun, kansainvälistymisen, investointien ja viennin mahdollistamiseen vastuullisuudesta ja ilmastonmuutoksen vastaisista toimista huolehtien.

Vienninrahoituksen valtuudet ovat tärkeitä Suomen talouskehityksen kannalta. Hallitusohjelman mukaan viennin edistämisen rakenteita vahvistetaan ja Finnveran vientiä tukevaa roolia vahvistetaan. Finnveran vientitakuuvaltuudet ovat perusteltuja myös siksi, että pankkien mahdollisuudet rahoittaa kooltaan suuria ja takaisinmaksuajaltaan pitkiä vientiluottoja voivat olla rajallisemmat Basel III suosituksiin perustuvien pankkisäännösten takia.

Finnvera Oyj:n voimassa olevat vientitakuuvaltuudet ovat tällä hetkellä 38 mrd. euroa ja vientiluottojen rahoitusvaltuudet ja korontasausvaltuudet molemmat 33 mrd. euroa.

Finnveran valtuudet ja vastuut 30.6.2023:

- Vientitakuiden vastuukanta oli 24,7 mrd. euroa. Lain mukainen valtuus on 38 mrd. euroa, josta oli käytetty 19,5 mrd. euroa.

- Nostettujen vientiluottojen määrä oli 6,6 mrd. euroa. Lain mukainen valtuus on 33 mrd. euroa, josta oli käytetty 11,5 mrd. euroa.

- Erityistakauksien, joita ovat alus- ja ympäristötakaukset sekä raaka-ainetakuut, vastuukanta oli 0,5 mrd. euroa. Lainsäädännössä olevat valtuudet ovat 3,15 mrd. euroa, josta oli käytetty 0,5 mrd. euroa.

- Kotimaan rahoituksen lainojen ja takausten vastuukanta oli 2,9 mrd. euroa. Lain mukainen valtuus on 12 mrd. euroa, josta oli käytetty 2,4 mrd. euroa.

Finnveran osalta TAE2024 arviointi perustuu tulevan kysynnän ennakointiin vuoden 2023 pohjalta. Finnveran kotimaan rahoituskysyntää on leimannut vuonna 2023 toimintaympäristön kasvanut epävarmuus, joka johtuu etenkin hintojen ja korkojen nopeasta noususta.

Kotimaan rahoituksen myöntämisen arvioidaan säilyvän loppuvuoden 2023 aikana edellisvuoden tasolla. Rahoitus on kohdentunut hieman edellisvuosia enemmän käyttöpääomaan, ja investointien rahoitus on hieman vähentynyt. Finnveran InvestEU-ohjelmaa hyödyntävät ilmasto- ja ympäristölaina sekä digitalisaatio- ja innovaatiolaina ovat herättäneet runsaasti kiinnostusta. Myös uusia alle 20 miljoonan euron vientiluottojen hakemuksia on käsittelyssä.

Finnveran vientitakuiden osalta vuodesta 2023 näyttää tulevan euromääräisesti erittäin hyvä. Epävarmoina aikoina vientitakuulaitosten rooli rahoituksessa tyypillisesti kasvaa, kun pankit haluavat aiempaa enemmän jakaa riskiä ja yritykset hajauttaa rahoituslähteitään. Kokonaiskysyntään vaikuttaa edellisvuosien tapaan yksittäisten suurten hankkeiden toteutuminen ja ajoittuminen. Viennin rahoituksen kysynnän arvioidaan keskittyvän pääasiassa tele- ja metsäsektoreille. Uusien vientitakuuhakemusten euromäärä on kokonaisuutena kuitenkin laskenut.

Valtionavustukset kestävää kasvua ja kansainvälistymistä edistäville yhteisöille

Vuoden 2024 talousarvioesityksessä momentille 32.01.40 on osoitettu 2 953 000 euroa (vuoden 2023 talousarviossa 4 421 000 euroa) valtionavustusten myöntämiseen kestävää kasvupolitiikkaa ja yritysten kansainvälistymistä edistäville yhteisöille. Osa määrärahasta kohdistetaan Team Finland -palveluverkostoa vahvistaviin kansallisen tason kansainvälistymispalveluihin. Valtionavustuksilla tuettavien hankkeiden tavoitteena on kehittää ja monipuolistaa erityisesti suomalaisten pk-yritysten vientitoimintaa sekä parantaa yritysten kilpailukykyä ja menestymismahdollisuuksia kansainvälisissä arvoverkostoissa.

Vuoden 2024 valtionavustukset kansainvälistymisen edistämiseen myönnetään pääsääntöisesti kilpailullisen hankehaun pohjalta. Valtionavustuslain edellyttämien avointen ja kilpailullisten haku- ja myöntöprosessien avulla työ- ja elinkeinoministeriö pyrkii parantamaan valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta ja lisäämään julkisen varainkäytön läpinäkyvyyttä.

Kansainvälisten osaajien houkuttelu

Hallitusohjelman mukaisesti osaajapulaan vastataan panostamalla kansainväliseen rekrytointiin samalla kun parannetaan edellytyksiä talouden kasvuun. Työ- ja koulutusperusteista maahanmuuttoa tarvitaan vahvistamaan ja kansainvälistämään Suomen yritys- ja innovaatiotoimintaa sekä tukemaan investointien saamista Suomeen. On myös lisättävä Suomessa jo asuvien kansainvälisten osaajien kiinnittymistä työmarkkinoille ja erityisesti tukemaan kasvua, innovaatioita, vientiä ja investointeja.

Työ- ja koulutusperusteisen maahanmuuton toimenpiteet kootaan edellisen hallituskauden tapaan Talent Boost -ohjelmaan, joka päivitetään syksyn 2023 aikana vastaamaan hallitusohjelman painotuksia. Osaajien maahanmuuton valtakunnallisia tehtäviä hoitaa

edellisellä hallituskaudella perustettu Work in Finland –toiminto (KEHA-keskuksen ja Business Finlandin yhteinen), joka tekee osaajille suunnattua maakuvatyötä ja tarjoaa mm. työnantajaneuvontaa, kansainvälisen rekrytoinnin tukipalveluita, digitaalisia alustoja sekä rekrytointitapahtumia ja -kampanjoita.

Pysyvä budjettirahoitus kansainvälisten osaajien houkutteluun on mahdollistanut Business Finlandin Work in Finland -toiminnan vakiinnuttamisen. Business Finland voi myös myöntää yrityksille rahoitusta kansainvälisten osaajien palkkaamisen edistämiseksi. Vuoden 2024 talousarvioesityksen mukaan Work in Finland -toiminnan määräraha osana Business Finlandin toimintamenomäärärahoja on 2,9 milj. euroa. Yrityksille myönnettäviin Talent-avustuksiin kohdistuu 4,5 milj. euron valtuus osana Business Finlandin avustusvaltuutta.

ELY-keskusten avustukset pk-yritysten kilpailukyvyn ja kansainvälistymisen kehittämiseksi

ELY-keskuksille pk-yritysten kilpailukyvyn ja kansainvälistymisen kehittämiseen vuonna 2024 kohdennettava uusi rahoitus on kokonaan EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman (Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027) mukaista rahoitusta. Rahoituksesta lähes 70 % kohdentuu Itä- ja Pohjois-Suomeen. Ohjelman EAKR-rahoituksen keskeisiä painopisteitä ovat pk-yritysten kasvun, kansainvälistymisen ja uudistumisen tukeminen sekä erityisesti vähähiilisyyden ja digitalisaation edistäminen. Vuonna 2023 ohjelmaan sisällytetyn oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) varoista tuetaan vähähiilisen siirtymän edistämiseksi erityisesti uuden liiketoiminnan luomiseen ja pk-yritysten uudistumiseen liittyviä hankkeita.

EAKR-ja JTF-rahoitusta pk-yritysten kehittämishankkeisiin kohdennetaan erityisesti tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien (T&K) sekä kansainvälistymisvalmiuksien kehittämiseen ja uuden teknologian käyttöönottoon. Kansainvälistymisvalmiuksien kehittämiseen liittyviä toimia on viime vuosina tuettu noin 20 %:ssa rahoitetuista hankkeista. **Vuonna 2024 momentilta 32.30.64 alueille jaettavasta EAKR- ja JTF-rahoituksesta arvioidaan kohdentuvan ELY-keskusten myöntämiin avustuksiin pk-yrityksille, niiden uudistumista, kasvua ja kansainvälistymistä tukeviin kehittämis- ja investointihankkeisiin noin 100 miljoonaa euroa.** Rahoituksen määrä tarkentuu, kun vuoden 2024 myöntämisvaltuudet on jaettu välittäville toimielimille (ELY-keskukset ja maakunnan liitot) maakunnittaisten rahoitussuunnitelmien pohjalta.

Kansallista rahoitusta ELY-keskusten avustuksiin pk-yritysten kilpailukyvyn ja kansainvälistymisvalmiuksien kehittämiseksi ei momentille 32.30.42 enää esitetä vuoden 2024 talousarviossa. Tämä vaikuttaa pienten yritysten kasvu- ja kansainvälistymispotentiaalin hyödyntämismahdollisuuksiin erityisesti niillä alueilla (Etelä- ja Länsi-Suomi), joilla EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoitus on vähäistä suhteessa kasvu- ja kansainvälistymispotentiaalia omaavien yritysten määrään.

Team Finland -verkosto

Yritysten vientiä ja kansainvälistymistä edistävä Team Finland –verkosto kokoaa yhteen yrityksille suunnatut valtiorahoitteiset kansainvälistymispalvelut ja tarjoaa yrityksille sujuvan palvelupolun kotimaan alueilta maailmalle. Verkoston ydintoimijat (Business Finland, Finnvera, ELY-keskukset, ulkoministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö) tekevät tiivistä yhteistyötä alueellisten ja yksityisten yrityspalvelutarjoajien kanssa yritysten saumattoman palvelun takaamiseksi. Team Finland -verkoston toiminnan asiakaslähtöisyyttä kehitettiin edellisen hallitusohjelman viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelman toimenpiteiden kautta. TEM:in hallinnon alalla Team Finland –yhteistyön vuoden 2024 määrärahat ovat osa ydintoimijoiden (Business Finland, Finnvera, ELY-keskukset) toimintamenoja.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmaan on kirjattu tavoite Team Finland –verkoston toiminnan ja johtamisen uudistamisesta elinkeinoelämää kuunnellen. Tätä työtä varten työ- ja elinkeinoministeriö ja ulkoministeriö ovat käynnistäneet yhteistyöryhmän selvittämään vienninedistämistoiminnan kehittämistä. Työryhmä selvittää ratkaisumalleja, joilla Suomen vienninedistämistoiminta ja johtaminen uudistetaan siten, että verkoston tuloksellisuus ja vaikuttavuus parantuvat. Työryhmän tehtävänä on selvittää hallitusohjelman kirjausten konkreettisen toimeenpanon edellytykset, keinot ja vaikutukset sekä tehdä suositukset poliittisen päätöksenteon tueksi. Työryhmä laatii selvityksestä loppuraportin, jonka tavoiteaikatauluna on vuoden 2023 loppu.

Viennin ja kilpailukyvyn kasvattamisen haasteita, kipupisteitä

1. Toimintaympäristön voimakas muutos ja viennin kohdemarkkinoiden hidas kasvu haastavat vientiyrityksiä.

Kansainvälinen valuuttarahasto IMF ennustaa (10.10.2023) maailmantalouden kasvun hidastuvan 3,0 prosenttiin vuonna 2023 ja 2,9 prosenttiin vuonna 2024. Suomen viennin tärkein kohde (39 % viennistä) on euroalue, jossa kasvu jää tänä vuonna IMF:n ennusteen mukaan vain +0,7 prosenttiin. Elinkeinoelämän toimintaympäristöön ovat viime vuosina vaikuttaneet merkittävästi ensin koronakriisi, sitten Venäjä-Ukraina -sodan aiheuttama kriisi sekä viimeisimpänä globaalin talouden taantuma.

Yritysten luottamus ja rohkeus investoida ja ottaa lainaa liiketoiminnan kehittämiseksi on laimentunut merkittävästi. Erityisesti korkojen noususta kärsineen rakennusalan kriisi on näkynyt konkurssiaaltona ja alan työttömyys on kasvussa. Myös teollisuuden tilanne on heikko, sillä yritysten tilauskanta on huolestuttavasti laskenut ja täyttyneitä varastoja puretaan. Elinkeinoelämän keskusliiton viimeisimmässä suhdannebarometrissä (30.10.2023) yritysten suhdannetilannearviot ovat yhtä alhaalla kuin koronakriisissä keväällä 2020.

Suomalaistenkin yritysten toimintaympäristöä muokkaavat voimakkaasti geotalouden blokkiutuminen ja vaatimukset strategisen autonomian vahvistamisesta, jotka näkyvät

kaikkialla maailmassa julkisen vallan roolin kasvuna. Markkinoiden toimivuutta korostavan politiikan rooli on pienentynyt ja kilpailukyvyn puutteita paikkaavien valtiontukien ja protektionismin osuus on kasvussa. Nämä muutokset ovat ongelmallisia erityisesti pienten avotalouksien yritysten kilpailuasemalle ja EU:n sisämarkkinoille. Siirtyminen korkeampien korkojen rahoitusympäristöön korostaa tätä haastetta.

Samanaikaisesti puhtaiden tuotteiden ja ratkaisujen kysyntänäkymät säilyvät kuitenkin vahvoina, EU:n kunnianhimoisen ilmastopolitiikan ja globaalien sitoumusten tukemina. Markkinoiden kehittyminen tarjoaa mahdollisuuksia niille, jotka kykenevät hyödyntämään tehokkaasti uusia teknologioita, kuten kvanttilaskentaa, robotiikkaa ja tekoälyä uusien ratkaisujen luomisessa. Suomalaisten yritysten sekä toimialojen tulee lunastaa paikkansa muuttuvissa globaaleissa arvoketjuissa. Kansainvälinen yhteistyö strategisesti merkittävien kumppaneiden kanssa korostuu tulevaisuuden teknologiakehityksessä.

Toimintaympäristön voimakkaat muutokset haastavat Suomen elinkeino- ja teollisuuspolitiikan päivityksiin ja Suomen teollisuuspoliittisten intressien turvaamiseen. Hallitus on sitoutunut laatimaan pitkäjänteisen teollisuuspoliittisen strategian, jolla vauhditetaan kasvuhakuisten, työllistävien ja vientiin tähtäävien yritysten kasvua ja turvataan teollisten työpaikkojen säilyminen Suomessa. Tavoite on, että strategia valmistuu vuoden 2024 loppuun mennessä tiiviissä vuorovaikutuksessa elinkeinoelämän ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa. Työ koordinoidaan useiden rinnakkaisten hallitutusohjelman kirjausten, kuten energia- ja ilmastostrategian laatimisen kanssa.

2. Suomen vienti lepää liikaa suurten harteilla.

Viennin pohjan laajentaminen on keskeisimpiä vienninedistämisen kipukohtia. Valtaosa Suomen viennistä syntyy edelleen hyvin rajatun yritysjoukon kansainvälisestä kasvusta. Sata suurinta vientiyritystä vastaa kahdesta kolmasosasta viennistä. Viennin osuus BKT:sta on Suomessa (vuonna 2022 noin 45 %) edelleen alhaisempi kuin keskeisissä verrokkimaissa.

Pienten ja keskisuurten yritysten osuus viennistä on pysytellyt 15 prosentin tietämillä. Vain viidennes pk-yrityksistä harjoittaa syksyn 2023 pk-yritysbarometrin mukaan vientiä tai kansainvälistä liiketoimintaa, tosin teollisuudessa lähes puolet. Suomessa on kaikkiaan noin 60 000 pientä ja keskisuurta yritystä, jotka vievät tavaroita tai palveluja tai harjoittavat muuten liiketoimintaa ulkomailla. Pk-yrityksille suora vienti on edelleen yleisin kansainvälistymisen muoto, ja usea niistä harjoittaa suurten yritysten alihankkijana ainoastaan välillistä vientitoimintaa. Vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavista pk-yrityksistä suoraa tavaravientiä harjoitti 44 % pk-yrityksistä ja suoraa palveluiden vientiä 35 % yrityksistä.

Suomesta puuttuu skaalautumiskykyisten kansainvälisyyttä tavoittelevan kasvuyritysten kriittinen massa. Skaalautuvasti kasvavien yritysten määrä on Suomessa Pohjoismaiden

alhaisin. Erityisesti keskisuurten yritysten joukko on kapea. Hallitusohjelman tavoite kaksinkertaistaa kasvuhakuisten yrittäjävetoisten mittelstand–yritysten määrä vuoteen 2030 mennessä, ja TEM valmistelee toimenpiteitä tavoitteen saavuttamiseksi.

3. Elinkeinoelämän uudistuminen ja korkean arvonlisän liiketoiminnan kasvattaminen vaativat uusia panostuksia.

Vaikka Suomessa on vahvaa osaamista ja kilpailukykyisiä ratkaisuja, emme ole pystyneet hyödyntämään kasvupotentiaalia täysimääräisesti vaan olemme tuottavuuskehityksessä, investoinneissa ja talouden kasvussa jääneet jälkeen verrokkimaista.

Suomen viennin suhde kansantuotteeseen on verrokkeihin verrattuna alhainen: 45 %. Erityisen huolestuttavaa on verrattain heikko kehitys korkean arvonlisän viennissä. OECD:n tilastoimasta 65 maasta suomalaisen arvonlisän ulkomaisen kulutuksen kasvu on ollut hitaimpien joukossa: se on kasvanut 2009-2018 vain 10 prosenttia. Ulkomaisten sijoitusten osuus BKT:sta on myös pienempi kuin muissa Pohjoismaissa.

Keskeinen tekijä yritysten kilpailukyvyn takaamisessa on TKI-toiminta. TKI-rahoituksen pitkän tähtäimen laaja-alaisena tavoitteena on talouden kestävä uudistuminen, korkean arvonlisän työpaikkojen lisääminen ja tuottavuuden kasvu sekä yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaaminen. T&K-rahoituslaki parantaa valtion T&K-rahoituksen ennakoitavuutta ja pitkäjänteisyyttä ja siten osaltaan vahvistaa Suomen innovaatioympäristön houkuttelevuutta ulkomaisille osaajille, investoinneille ja yrityksille. Suomessa valtion suorat ja epäsuorat tuet, kuten verokannusteet, ovat kuitenkin edelleen alle EU-maiden keskiarvon ja valtion rahoitus yritysten T&K-toimintaan kasvaa vuoden 2024 talousarviossa hyvin maltillisesti. Business Finlandin osuus valtion T&K-rahoituksesta laskee vuoden 2023 vajaasta 23 prosentista noin 21 prosenttiin vuonna 2024. Tämä suunta ei tue käsitystä, että T&K-lisärahoituksella kannustetaan erityisesti yksityisiä T&K-investointeja.

Innovaatiojärjestelmän kehittäminen siten, että perustutkimus, soveltava tutkimus ja kehittämistoiminta ovat tasapainossa, edellyttää työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla Business Finlandin ja tutkimuslaitosten resursoinnin vahvistamista. Näin samalla huolehditaan tutkimuspanostusten vaikuttavuudesta ja laadukkaan tutkimuksen tuottaman osaamisen siirtymisesti laajasti elinkeinoelämän ja yhteiskunnan hyödynnettäväksi. Työ- ja elinkeinoministeriö pitää hyvin tärkeänä, että monivuotisessa T&K-rahoitussuunnitelmassa valtion T&K-rahoitusta ohjataan vahvemmin yritysten T&K-toiminnan kannustamiseen sekä yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteistyöhön.